

Buddhismus a tibetský buddhismus se zvláštním přihlédnutím k tibetskému buddhismu

Vznik buddhismu

Indie patří ke kolébkám lidské civilizace, a protože již od prvopočátku se člověk pídí po smyslu života, stává se Indie rovněž kolébkou několika náboženství. Přestože první kultura v Indii se objevuje již v polovině 3. tisíciletí př. Kr., dostatečné informace máme až o kultuře védské (asi 1 200 let př. Kr.), která formuje postupem času hinduismus. Hinduismus je v podstatě monoteistické náboženství, věří v jednoho boha, Brahma. Brahma je všudypřítomná samostatně existující síla. Společnost je rozdělena do kast, z nichž nejvyšší je kasta bráhmánů.

V období náboženského rozkvětu, v 6. stol. př. Kr., vznikají v Indii nové myšlenkové směry více méně jako reakce na bráhmánismus. Mezi těmito směry byl i buddhismus, náboženství Buddhovo. Vše, co je známo o jeho životě a učení, vychází především z buddhistických posvátných knih, které byly sepsány zhruba 400 let po Buddhově smrti. Až do té doby bylo učení přenášeno ústním podáním z pokolení na pokolení. Tím došlo k doplnění reálných událostí o legendární prvky.

Buddha, princ Siddhártha Gautama, žil nejspíše v letech 563–483 př. Kr. Gautama byl synem bohatého knížete z městečka Kapilavastu na úpatí Himálají. Otec se ho v mládí snažil úzkostlivě uchránit od všech strastí života. Byl vychováván v nádherných palácích, oženil ho s krásnou princeznou, jež mu porodila syna. Přes to všechno začal být Gautama záhy znepokojován otázkou utrpení. V třiceti letech opustil rodný knížecí dvůr a vydal se hledat "Pravdu", kterou nenacházel v učení hinduismu.

Aby dosáhl opravdového poznání, rozhodl se Gautama zřítí světa, stal se asketou. Šest let se snažil se svými pěti společníky uniknout ze strastiplného koloběhu žití. Zbyla z něj kost a kůže, ale svého cíle nedosáhl. Až konečně opustil i společníky a usedl v hluboké meditaci pod "stromem probuzení". A právě zde dosáhl konečně "velkého osvícení". Stal se Probuzeným, Osvíceným, v sanskrtu Buddhou. Uvědomil si, že utrpení a jeho příčina- touha, jsou kořeny všech lidských problémů. Této touhy se lze zbavit pouze následováním "střední cesty" mezi dvěma extrémů. Mezi životem smyslových požitků a cestou slepé sebetřýzně.

"**Střední cesta**" buddhismu je postavena na vlastním úsilí člověka, nevyžaduje pomoc žádných bohů. Právě buddhistický pohled na vlastní já je velmi důležitý a odlišný od naší křesťanské tradice. Není to žádné věčné já, nějaká nesmrtelná duše, co by spojovalo minulé a budoucí existence člověka. Tuto úlohu plní lidské skutky (karma)- neúprosný zákon příčiny a následku. Postavení jedince ve společnosti a jeho cesta životem se v rámci tohoto zákona vysvětlují jako výsledek zásluh nashromážděných v předchozích životech. V současném životě je proto třeba se snažit o konání dobrých skutků a nepáchat zlo. Tím člověk vede nejenom svatý život, ale pomáhá si i z hlediska kvality příštích vtělení. Karma není tedy předem daný osud. Je to naopak přímý výsledek jedincova chování během života a zahrnuje prvek svobodné vůle. Jestliže pomine touha a karma se vyčerpá, dostaví se nirvána, "vysvobození".

Buddha se vrátil ke svým společníkům, k nimž pronesl svou první řeč o "**čtyřech pravdách**". Těch pět společníků se stalo jeho prvními žáky a během pár dnů byli následováni dalšími lidmi. Zrodil se buddhismus.

Pravdy, které Buddha objevil, jsou:

- 1. Vznešená pravda o utrpení- život je bolest, utrpení, pomíjejícínost**
- 2. Vznešená pravda o původu utrpení- utrpení je způsobováno žádostivostí, touhou po štěstí a připoutaností k životu**
- 3. Vznešená pravda o zániku utrpení- ovládnout touhu znamená skončit utrpení**
- 4. Vznešená pravda o cestě k zániku utrpení- touhu je možno ovládnout vedením čistého a nesobeckého života, tj. následovat "osmidílnou stezku".**

Osmidílná stezka je morálním ponaučením, jak dosáhnout konečného cíle, nirvány, stavu absolutní blaženosti, v němž nejsou strasti a jímž končí koloběh převtělování. Nejstarší základní charakteristika Stezky říká, že se skládá ze tří částí- mravnosti, meditace a moudrosti, na kterých je potřeba pracovat současně.

Stejně jako v hinduističtí mniši, tak i Buddhovi následovníci hledající nejvyšší pravdu odmítali materiální statky a žili jen z almužny. Přicházeli tak při svém putování do styku s mnoha lidmi, kteří se mohli s nově se šířícím učením seznamovat. Mnich je na první pohled k poznání podle žlutého či šafránového oděvu.

Mnich vstupuje do řádu vykonáním speciálních přijímacích obřadů. Není odsouzen ke klášternímu životu jednou provždy, může jej opustit, kdykoliv si bude přát. Někteří tak vstupují do kláštera, aby zde meditovali během období dešťů. Původně byl výkon modliteb pouze úlohou mnichů. Modlitba je pro mnicha stejně jako pro laického poutníka individuální záležitostí a je způsobem, jak si získat zásluhy. Vedle návodu, jak ovládnout touhu, což je ona "osmidílná stezka", byly formulovány nejhroší hříchy, kterých se věřící může dopustit. Deset černých hříchů tvoří:

tři černé hříchy způsobené tělesnou podstatou

1. zabítí (ukončení života jakékoli živé existence)
2. krádež (brát si, co není dáno)
3. sexuální nemorálnost (vztahy mimo manželství)

čtyři černé hříchy způsobené ústy

4. lež
  5. pomluva
  6. hrubost, prokletí
  7. tlachavost, upovídání
- #### tři černé hříchy způsobené duší
8. zlé myšlenky, přání neštěstí
  9. vášeň k životu, slávě, moci
  10. nesprávný náboženský názor

Během dalšího rozvoje bylo nezbytné, aby buddhismus vytvořil učení o spáse dostupné nejen pro mnichy, ale i pro všechny ostatní. Proto vznikly směry, jež vytkly víru za rozhodující prostředek k dosažení spásy, spíše než konkrétní skutky. Tyto proudy se projeví především v čínském a japonském buddhismu.

Rozdělení buddhismu

V buddhismu vznikly dvě velké školy: **Théraváda a Mahájána**. Jsou to v zásadě dvě zcela odlišná pojetí buddhismu, obě však vyrůstají ze stejných kořenů a spojuje je hluboká úcta k historické postavě Buddha.

Théraváda je ranější forma buddhismu, jde jí spíše o pravidla mnišského života a nemá nejvyšší božstvo. Nabízí spásu- nirvánu především mnichovi samotnému. Buddhismus této větve se dá rozumně mísit s řadou prvků ostatních náboženství, bráhmánismu, hinduismu, animismu a uctívání předků. Zahrnuje mimo jiné i nošení amuletů na ochranu před zlem, usmiřování duchů, připisování nadpřirozených vlastností svatyním a předmětům, naslouchání astrologům. Tyto rozmanité možnosti se mnoha věřícím zdají dosti přesvědčivé a pociťují je jako vhodný doplněk ke karmě. Od většiny mladých mužů se očekává, že se alespoň jednou na část života stanou mnichy. Mají tak možnost v klidu studovat Buddhovo učení, doplnit si všeobecné vzdělání a případně v něm dále pokračovat.

Mahájána naopak zbožštila Buddhu, přejala většinu božstev z hinduismu a učinila z nich strážce buddhistického Zákona. K jejímu formování dochází kolem počátku křesťanské éry. Otevírá všem cestu ke spáse. Je formulován ideál "bódhisattvy", což je existence, která se po dosažení osvětlení vzdá nirvány, aby mohla dále přispívat ke spáse všech trpících bytostí.

Velká většina vyznavačů náleží dnes k mahájánovému směru, představovanému především severní a východní větví buddhismu.

Rozšíření buddhismu

Jsou známé tři hlavní oblasti výskytu buddhismu. Každá z nich má svoje národněhistorické zvláštnosti.

jižní buddhismus

Buddhismus se rozšířil v celé Indii i za její hranice díky císaři Ašókovy (3 stol. př. Kr.), který ho přijal a po celé zemi nechal stavět chrámy. Kolem 10. stol. začal vliv buddhismu v Indii pod tlakem konkurence nových hinduistických učení slábnout a postupně zanikl. Hínajánový buddhismus našel útočiště na ostrově Cejlonu, v Barmě, Thajsku, Laosu a Kambodži.

východní buddhismus

Do Číny se buddhismus dostal velmi brzo, pravděpodobně již ve 2. stol. ze střední Asie. V tomto počátečním období splynul s taoismem, čínským lidovým náboženstvím. V 9. stol. ustupuje konfucianismu a téměř zaniká. Mongolové naopak přijímají tibetský buddhismus za státní náboženství.

Z Číny se rozšířil buddhismus v 6. stol. do Koreje, kde si záhy získal oblibu, ale i zde časem ustupuje konfucianismu. Přesto je dodnes část obyvatel věrna buddhismu.

V 6. stol. přichází z Koreje buddhismus do Japonska. Zpočátku přízeň k němu kolísá, ve 12. stol. vzniká v Japonsku zenový buddhismus a získává širokou podporu. V současnosti je uznáván velkou většinou japonského obyvatelstva.

severní buddhismus

Duchovním centrem severního buddhismu je Tibet, kam buddhismus pronikl v 7. stol. z Nepálu, Kašmíru a Číny. Mahájánový buddhismus zde byl ovlivněn starým náboženstvím šamanského typu. Záhy tak tibetský buddhismus nabývá svérázných forem. Někdy se nazývá lamajismus, podle označení tibetských duchovních vůdců- lamů. Je bohatý co do množství božstev a démonů symbolizujících síly veškerenstva.

Pestrá paleta filozofických idejí a religiózních praktik vedla ke vzniku různých škol. Z nich největší vliv získala škola, založená na přelomu 14. a 15. stol. Reforma sestávala ze zavedení strohé hierarchie v buddhistické církevní organizaci. Je pro ni charakteristické plné podřízení učedníka učiteli- lamovi. Lamou se v prvopočátcích v Tibetu nazývali pouze vyšší kněží, později začali jako lamu označovat takového člověka, který na sebe přijal závazky víry. Největší význam přikládá víra prvorozencům, živým vtělením božstev, a všechna moc v tibetské církevní organizaci od 16. stol. je soustředěna v rukou dvou nejvyšších- dalajlamy a pančhenlamy. Dalajlama je duchovním a politickým představitelem Tibetu. V současnosti dalajlama čtrnáctý, Tendzin Gjamccho (nar. 1935) žije v exilu v Indii v Dharamsale. I přes to zůstává vysokou duchovní autoritou všech buddhistů severní větve.

Do Mongolska došel buddhismus z Tibetu. První rozšíření ve 13. stol. nebylo konečným, teprve za vlády Altana chána zaujal významné postavení v mongolské společnosti. V tutéž dobu se tibetský buddhismus rozšiřuje do oblastí nynějších ruských republik, do Kalmycka, Tuvy a Burjatska.